

**Παρουσίαση των Επισκέψεων – Μαθημάτων των πρωτοετών φοιτητών του
Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών Εγκληματολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου
στο Ε.Κ.Κ.Ν. Αυλώνα, 9 & 10 Απριλίου 2014**

Επιμέλεια:

Γιαννακού Γεωργία, Καλλιμανώλη Αγγελική, Μαλανδρή Ματίνα, Παναγιωτοπούλου Όλγα

Την Τετάρτη 9 και την Πέμπτη 10 Απριλίου 2014 πραγματοποιήθηκαν δύο Επισκέψεις – Μαθήματα των πρωτοετών φοιτητών του ΠΜΣ «*Η Σύγχρονη Εγκληματικότητα και η Αντιμετώπισή της*» του Παντείου Πανεπιστημίου στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνα (Ε.Κ.Κ.Ν.Α). Η διοργάνωση υλοποιήθηκε για πέμπτη συνεχή χρονιά με πρωτοβουλία της Καθηγήτριας και Διευθύντριας του ΠΜΣ Εγκληματολογίας κ. Χριστίνας Ζαραφονίτου και με την πρόθυμη συνεργασία του Διευθυντή του Γυμνασίου-Λυκείου του Ε.Κ.Κ.Ν.Α. κ. Πέτρου Δαμιανού, καθώς και όλων των καθηγητών του σχολείου, κατόπιν εγκρίσεως της Διευθύντριας του ΕΚΚΝΑ κ. Μαρίνας Μπούκη και των αρμόδιων Υπουργείων. Στην πρώτη επίσκεψη συμμετείχε ενεργά και η Προϊσταμένη Διεύθυνσης Πρόληψης Εγκληματικότητας και Σωφρονιστικής Αγωγής Ανηλίκων στο Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, κ. Ευτυχία Κατσιγαράκη.

Στο πλαίσιο αυτό, τα μαθήματα διαρθρώθηκαν στη βάση δύο παρουσιάσεων, την προετοιμασία των οποίων είχαν αναλάβει οι μεταπτυχιακοί φοιτητές, υπό την επίβλεψη της επιστημονικά υπεύθυνης καθηγήτριας κ. Ζαραφονίτου. Το περιεχόμενο αφορούσε τα θέματα «*Νέοι και Εκπαίδευση Intra Muros: Η Ελληνική Εμπειρία*»¹ και «*Νέοι και Εκπαίδευση Intra Muros: Η Ευρωπαϊκή Εμπειρία*»². Οι εν λόγω παρουσιάσεις εκπονήθηκαν εντός ενός διαδραστικού πλαισίου μεταξύ των φοιτητών του Παντείου Πανεπιστημίου, των μαθητών και των υπευθύνων του Ε.Κ.Κ.Ν.Α. Οι κρατούμενοι με τη σειρά τους έθεσαν ερωτήματα που είχαν, καθώς και εξέφρασαν προσωπικές ανησυχίες και αιτήματα, τα οποία ακούστηκαν με μεγάλη προσοχή. Στη δεύτερη επίσκεψη πραγματοποιήθηκε κοινό εργαστήριο ζωγραφικής μεταξύ των μαθητών του Γυμνασίου-Λυκείου Ε.Κ.Κ.Ν.Α. και των μεταπτυχιακών φοιτητών Εγκληματολογίας, με θέμα την αποφυλάκιση.

Η επιλογή του θέματος της πρώτης επίσκεψης-μαθήματος, αναφορικά με την εκπαίδευση

¹ Την πρώτη ομάδα συντόνισε η υπ. Δρ Καλλιόπη Ορφανάκη, Εκπαιδευτικός Σ.Δ.Ε φυλακής Κορυδαλλού και υπ. Διδάκτωρ Εγκληματολογίας, Παντείου Πανεπιστημίου.

² Τη δεύτερη ομάδα συντόνισε η Δρ. Αγγελική Καρδαρά Φιλολόγος- Διδάκτωρ Τμήματος Ε.Μ.Μ.Ε. Πανεπιστημίου Αθηνών.

στις φυλακές, πραγματοποιήθηκε με απώτερο στόχο να ενημερωθούν οι νεαροί κρατούμενοι για τη γενικότερη κατάσταση που επικρατεί στο εκπαιδευτικό σύστημα των φυλακών, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στο εξωτερικό. Υπό αυτό το πρίσμα, δόθηκε η δυνατότητα διερεύνησης περαιτέρω προγραμμάτων που θα μπορούσαν να υλοποιηθούν στο Ε.Κ.Κ.Ν.Α., με την ταυτόχρονη συνδρομή των μαθητών και καθηγητών και, φυσικά, με τη σύμφωνη γνώμη των αρμόδιων υπηρεσιών.

Η **πρώτη παρουσίαση** αφορούσε τα ελληνικά δεδομένα της εκπαίδευσης στους νέους κρατούμενους³. Η προσέγγιση της ελληνικής εμπειρίας περιλάμβανε δεδομένα που σχετίζονται με την επιμόρφωση και κατάρτιση που παρέχεται στους κρατούμενους εντός των ελληνικών φυλακών, την εξέταση του προγράμματος σπουδών και το συγκεκριμένο παράδειγμα του Ε.Κ.Κ.Ν.Α. Μεγάλης σημασίας ήταν να καταστεί σαφές ότι η εκπαίδευση/κατάρτιση είναι ένα καθολικό δικαίωμα και για τους κρατούμενους, το οποίο κατοχυρώνεται άλλωστε νομικά και η αξία του θεωρείται αδιαμφισβήτητη⁴. Η εισήγηση διαρθρώθηκε σε δύο κυρίως μέρη: **α.** Τα ευρύτερα ποιοτικά και ποσοτικά δεδομένα που προκύπτουν από τα σχολεία των ελληνικών φυλακών και **β.** Τα στοιχεία που προκύπτουν από τις εκπαιδευτικές δομές του Ε.Κ.Κ.Ν.Α.

Το πρώτο μέρος της εισήγησης επικεντρώθηκε στο ζήτημα της νομικής κατοχύρωσης του εκπαιδευτικού δικαιώματος των κρατουμένων, όπως διασφαλίζεται από τα άρθρα του Συντάγματος της Ελλάδας, του Σωφρονιστικού Κώδικα⁵ και της Σύστασης του Συμβουλίου της Ευρώπης⁶. Στη συνέχεια, έγινε διάκριση μεταξύ τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης στα καταστήματα κράτησης της Ελλάδας. Παρουσιάστηκαν τα Δημοτικά, Γυμνάσια και Λύκεια που λειτουργούν σε κάποια από τα καταστήματα κράτησης και, στη συνέχεια, τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας (Σ.Δ.Ε) που λειτουργούν σε 8 φυλακές της Ελλάδας και ανήκουν στο πλαίσιο της μη τυπικής εκπαίδευσης. Αναφέρθηκαν συνοπτικά τα πρωτοποριακά προγράμματα σπουδών των σχολείων αυτών, με έμφαση στο ΕΚΚΝΑ και τις βραβεύσεις και διεθνείς διακρίσεις του⁷. Επίσης, αναφέρθηκε η περίπτωση της κατ' οίκον διδασκαλίας, που αφορά κυρίως τα καταστήματα κράτησης που διαθέτουν εκπαιδευτικές δομές, και εκείνη της συμμετοχής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση,

³ Η επιμέλεια της παρουσίασης σχετικά με την ελληνική πραγματικότητα υλοποιήθηκε από τους εξής μεταπτυχιακούς φοιτητές: **Γιαννακού Γεωργία, Καλλιμανώλη Αγγελική, Καραϊσκού Αντιγόνη, Κωτούλας Δημήτριος, Μπασδέκη Ευτυχία, Σουρμπαίου Ευγενία – Ευτυχία, Φλώρος Παναγιώτης, Χασάπης Γεώργιος.**

⁴ Δασκαλάκη Η., «*Η Εκπαίδευση των κρατουμένων στην Ελλάδα και στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο Διαστάσεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα. Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής*», Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 1996, Τομ. Β. Σελ. 263-286 .

⁵ Δασκαλάκη Η. , «*Φυλακισμένοι, πρώην Φυλακισμένοι και Κοινωνικός Αποκλεισμός στο Διαστάσεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα. Κύρια θέματα και προσδιορισμός προτεραιοτήτων πολιτικής*», Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα 1996, Τομ. Α. Σελ. 367-406.

⁶ Conseil de l' Europe (1990), *Education en prison. Recommandation no R (89) 12 adopté par le Comité des Ministres du Conseil de l' Europe*, le 13 octobre 1989 et exposé des motifs, Strasbourg, Conseil de l' Europe.

⁷ Ακολουθεί ειδικό αρχείο παρουσίασης του πλούσιου έργου των σχολείων του ΕΚΚΝ Αυλώνα.

δυνατότητα η οποία δίνεται στους κρατούμενους με τη χρήση των εκπαιδευτικών αδειών τους⁸. Ενημέρωση πραγματοποιήθηκε και σχετικά με άλλα εκπαιδευτικά-υποστηρικτικά προγράμματα που διενεργούνται (π.χ. η δυνατότητα ενισχυτικής διδασκαλίας)⁹. Μεγάλη έμφαση δόθηκε στα οφέλη που αποκομίζει ο μαθητής κρατούμενος μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας, καθώς προάγεται τόσο η πνευματική και κοινωνική του καλλιέργεια, όσο και επικουρείται η αποφυλάκιση του (π.χ. ευεργετικός υπολογισμός της ποινής).

Η εισήγηση εστίασε στο συγκεκριμένο κατάσταση κράτησης, όπου αφού επισημάνθηκαν τα στοιχεία που αφορούν τον τρόπο λειτουργίας του Ε.Κ.Κ.Ν.Α.¹⁰, παρουσιάστηκε το πλαίσιο σύμφωνα με το οποίο πραγματοποιείται η εκπαιδευτική διαδικασία εντός του καταστήματος, καθώς και οι στόχοι που επιδιώκονται μέσα από αυτή¹¹. Έπειτα, έγινε αναφορά στα συνδυαστικά προγράμματα εκπαίδευσης που διενεργούνται μέσα στο Ε.Κ.Κ.Ν.Α., π.χ. άθλησης, συμβουλευτικής, επαγγελματικής κατάρτισης, κ.λπ. Τέλος, επισημάνθηκε η συνεργασία του Κέντρου Κράτησης με το Κέντρο Θεραπείας Εξαρτημένων Ατόμων (Κ.Ε.Θ.Ε.Α.), καθώς με τη συμβολή του επιτυγχάνεται, επιπλέον των άλλων λειτουργιών, η πνευματική-κοινωνική επιμόρφωση του νέου, αλλά και η δημιουργική απασχόλησή του (π.χ. δραστηριότητες με λαογραφικό-εικαστικό αντικείμενο, πολιτιστικά, μουσική κ.λπ.)¹².

Στο πρώτο μέρος της *δεύτερης παρουσίασης*¹³, δόθηκε έμφαση αρχικά στο ρόλο της εκπαίδευσης και στις ευεργετικές συνέπειες στη ζωή των νέων¹⁴. Εκτός από την εκμάθηση βασικών δεξιοτήτων, η εκπαίδευση παρέχει ισχυρό κίνητρο στη ζωή και ελπίδα για το μέλλον. Βασικότερο όλων, όσον αφορά τους εγκλείστους, αποτελεί η μείωση της υποτροπής και οι ευκαιρίες που παρέχει η εκπαίδευση για κοινωνική επανένταξη. Η συμβολή της Ευρωπαϊκής Οργάνωσης για την Εκπαίδευση στη Φυλακή¹⁵ είναι μεγάλη στη διάδοση της νοοτροπίας συμμετοχής των νέων στο σχολείο εντός των καταστημάτων κράτησης. Ορισμένες χώρες όπως η Δανία, επενδύουν στη

⁸ Γ. Πετρόπουλος Ν., Λαγανάς Ν., Μακρίδης Παπαϊωάννου Μ., «Οι εκπαιδευτικές ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των ανηλίκων στα σωφρονιστικά καταστήματα και τα ιδρύματα αγωγής ανηλίκων», στο: «Εγκληματίες και Θύματα στο Κατώφλι του 21^{ου} Αιώνα, αφιέρωμα στη μνήμη Η.Δασκαλάκη», ΕΚΚΕ, Αθήνα 2000, σελ. 383 – 407.

⁹ <http://www.auth.gr/virtualschool/1.2/Programms/Pavlou.thml> (Παύλου Μ., «Προγράμματα κατάρτισης και στήριξης κοινωνικά μειονεκτούντων εφήβων. Οι φορείς – ο συμβουλευτικός σταθμός – ΑΠΘ-ΕΠΑΘ. Το εικονικό σχολείο. virtual school. The sciences of education on line», Αυγούστος 1998, ΤΟΜ. 1 , τεύχος 2).

¹⁰ <http://www.ekkna.net/index.php/istorika-stoixeia-skopos>

¹¹ Βλ. αναλυτικότερα: Μόσχος Γ., «Εκπαιδευτικές Τεχνικές για νέους που αποχωρούν πρόωρα από την εκπαίδευση – Ανήλικοι Παραβάτες» Πρόγραμμα Εκπαίδευσης Εκπαιδευτών, Αθήνα 2006, ΕΚΕΠΙΣ, Τόμος ΙΙ.

¹² <http://www.ekkna.net/index.php/k-e-th-a>

¹³ Η επιμέλεια της παρουσίασης σχετικά με την διεθνή πραγματικότητα υλοποιήθηκε από τους εξής μεταπτυχιακούς φοιτητές: **Καλαφάτη Κατερίνα, Μαλανδρή Ματίνα, Μέρμηγκα Νίκη, Μπέκου Μαρία, Παναγιωτοπούλου Όλγα, Υφαντή Πέννη, Φούκας Βασίλειος.**

¹⁴ <http://synergatiki-mathisi.blogspot.gr/p/celestin-freinet.html>

¹⁵ www.epea.org

μόρφωση και κατάρτιση των κρατουμένων. Θεσμοί όπως τα «Σχολεία Παραγωγής»¹⁶ δίνουν ιδιαίτερη φροντίδα στην εκπαίδευση των ανήλικων κρατουμένων, όπου τους παρέχεται παράλληλα η βασική εκπαίδευση αλλά και η εκμάθηση κάποιας τέχνης. Παρουσιάστηκαν, συνοπτικά, παραδείγματα ευρωπαϊκών χωρών και πολιτειών των Η.Π.Α. οι οποίες θεωρούν απαραίτητη την εκπαίδευση των κρατουμένων στη διαδικασία της επανένταξης¹⁷.

Πολλά καταστήματα κράτησης ανά τον κόσμο, μάλιστα, είναι τόσο εξελιγμένα ώστε έχουν εντάξει την Τεχνολογία στο πρόγραμμα μαθημάτων τους. Στην πολιτεία Βιρτζίνια των Η.Π.Α. λειτουργεί το κατάστημα κράτησης Roanoke¹⁸, όπου χρησιμοποιούνται τεχνολογικά προϊόντα διδασκαλίας αλλά και το Διαδίκτυο, μέσω του οποίου οι μαθητές έχουν πρόσβαση σε μια ποικιλία εκπαιδευτικών υλικών¹⁹. Σημαντικό ρόλο, βέβαια, κατέχει και η Τέχνη στο σχολικό πρόγραμμα, καθώς έχει αποδειχθεί η σημασία της ως μέσο επικοινωνίας²⁰. Για άλλους μπορεί ακόμα να αποτελέσει επαγγελματική διέξοδο, εφόσον πολλά από τα έργα των κρατουμένων εκθέτονται σε μουσεία και πωλούνται μέσω Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (Μ.Κ.Ο). Ακόμα, έγινε λόγος για προγράμματα εκπαίδευσης μετά την αποφυλάκιση που λειτουργούν κυρίως στις Η.Π.Α. Τέτοια προγράμματα απευθύνονται είτε σε αποφυλακισμένους, είτε σε κρατούμενους που εκτίουν τους τελευταίους μήνες της ποινής τους. Χαρακτηριστικά είναι τα κέντρα «απογευματινής αναφοράς»²¹ (evening reporting centers), η συμμετοχή στα οποία λαμβάνεται ως εναλλακτική ποινή για τους ανήλικους. Στα συγκεκριμένα κέντρα η εκπαίδευση των ανήλικων κρατουμένων αποτελεί προτεραιότητα μέσα από αυστηρά δομημένες και επιβλεπόμενες δραστηριότητες. Στο τελευταίο μέρος της παρουσίασης αναφέρθηκαν ενδεικτικά δηλώσεις εγκλείστων μαθητών για τη θέση της εκπαίδευσης στη ζωή τους²². Τέλος, παρουσιάστηκε ένα ολιγόλεπτο βίντεο όπου μια γαλλίδα δασκάλα σε κατάστημα κράτησης ενηλίκων μίλησε για την εμπειρία της με τον πιο αισιόδοξο τρόπο²³. Τα παραπάνω φάνηκαν να τραβούν την προσοχή των μαθητών, καθώς περιείχαν στοιχεία παρότρυνσης, επιβράβευσης και ελπίδας.

Με το πέρας των δυο παρουσιάσεων πραγματοποιήθηκε συζήτηση σχετικά με το περιεχόμενο των εισηγήσεων, ενώ επίσης, οι μαθητές διατύπωσαν διευκρινιστικές ερωτήσεις και έδειξαν

¹⁶ http://www.epea.org/uploads/media/Nordic_Prison_Education_A_lifelong_learning_perspective.pdf

¹⁷ Για περισσότερες πληροφορίες: "Prison Education in Europe" of EPEA in Bulgaria- Informing Practice, Provision and Policy, 2008. , <http://pet.netefficiency.co.uk/?id=486>, http://cdcr.ca.gov/Juvenile_Justice/Education_Services.html

¹⁸ <http://www.rvjdc.org/>

¹⁹ <http://www.teg.com/downloads/documents/Roanoke.pdf>

²⁰ Szekely G., Art Education in Correctional Settings, Studies in Education, V. 24, N.1, 1982, 41.

²¹ <http://siskiyouartsbus.org/programs/juvenile-justice-art-program/>

²² [http://femaleoffenders.wikispaces.com/Pre-](http://femaleoffenders.wikispaces.com/Pre-Adjudicated+Coordination+and+Training+%28PACT%29+Evening+Reporting+Center)

[Adjudicated+Coordination+and+Training+%28PACT%29+Evening+Reporting+Center](http://www.greenecountymo.org/juvenile/erc/index.php) & <http://www.greenecountymo.org/juvenile/erc/index.php>

²³ http://www.prisonreformtrust.org.uk/uploads/documents/Time_to_LearnBook.pdf

²³ <http://gr.euronews.com/2014/03/14/education-in-prisons-learning-the-hard-way/>

ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την εκπαίδευση των κρατουμένων διεθνώς. Στη συζήτηση συμμετείχαν ενεργά, εκτός των μαθητών, οι μεταπτυχιακοί φοιτητές, η Διευθύντρια του Π.Μ.Σ. κα. Χριστίνα Ζαραφονίτου, η Διευθύντρια του Ε.Κ.Κ.Ν.Α. κα. Μαρίνα Μπούκη, η Διευθύντρια Σωφρονιστικής Πολιτικής του Υπουργείου Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κα Ευτυχία Κατσιγαράκη, ο Διευθυντής Γυμνασίου-Λυκείου του Ε.Κ.Κ.Ν.Α. κος Πέτρος Δαμιανός, οι υπάλληλοι της Κοινωνικής Υπηρεσίας του καταστήματος και αρκετοί καθηγητές του σχολείου. Η παρουσία και συμβολή όλων των παραπάνω τίμησαν ιδιαίτερα τους φοιτητές του Π.Μ.Σ. και προσέφεραν έδαφος για επιστημονικό στοχασμό.

Στη *δεύτερη επίσκεψη-μάθημα*, μαθητές και μεταπτυχιακοί φοιτητές μπόρεσαν να επικοινωνήσουν αμεσότερα και επί της ουσίας. Πιο συγκεκριμένα, στο πλαίσιο του εφετινού μαθήματος επιχειρήθηκε η ανταλλαγή ερωτημάτων μεταξύ των μαθητών του Γυμνασίου-Λυκείου του Ε.Κ.Κ.Ν.Α. Αυλώνα και των μεταπτυχιακών φοιτητών Εγκληματολογίας, με σκοπό να αξιοποιηθούν ερευνητικά οι απόψεις, οι σκέψεις και οι προβληματισμοί που διατυπώθηκαν. Οι νεαροί κρατούμενοι διατύπωσαν πολλά ενδιαφέροντα και εύστοχα ερωτήματα. Η συμβολή του Διευθυντή του Γυμνασίου-Λυκείου Ε.Κ.Κ.Ν.Α. Αυλώνα ήταν σημαντική για τη συμμετοχή μεγάλου αριθμού μαθητών, μέσω της καταγραφής των ερωτημάτων τους και ομαδοποίησής τους κατά τάξεις πριν παρουσιαστούν.

Τα ερωτήματα που διατυπώθηκαν από τους μαθητές αποτέλεσαν πρόσφορο πεδίο για την επικοινωνία μεταξύ των μαθητών και των φοιτητών. Το μεγαλύτερο μέρος των προβληματισμών τους, αφορούσε ζητήματα σχετικά με την ποινή (δίκαιη/ άδικη) και τον τρόπο έκτισής της, όπως για παράδειγμα «γιατί δίνονται μεγάλες ποινές για λιγότερο σοβαρά αδικήματα;», «γιατί η ημερομηνία και οι αποφάσεις του δικαστηρίου διαφέρουν από κατηγορούμενο σε κατηγορούμενο, ακόμη και αν πρόκειται για το ίδιο ή ανάλογο αδίκημα;», «γιατί να βρίσκονται άτομα άδικα μέσα στη φυλακή;», «πώς πιστεύεται πως πρέπει να διαφοροποιούνται οι ποινές μεταξύ ανηλίκων και ενηλίκων για την ίδια παράβαση;» κ.ά. Επίσης, εκφράστηκε η επιθυμία των μαθητών να μπορούν να επικοινωνούν άμεσα, με συγγενείς και φίλους από το περιβάλλον τους η οποία διατυπώθηκε με ερωτήσεις όπως «γιατί να μην εγκρίνονται ανοιχτά επισκεπτήρια σε συγγενικά πρόσωπα», «γιατί δεν δίνεται άδεια για ελεύθερο επισκεπτήριο ενώ υπάρχουν οι χώροι που μπορούν να πραγματοποιηθούν;». Επιπλέον, εκδηλώθηκε το αίτημα των μαθητών, να λαμβάνουν κάποιου είδους οικονομική υποστήριξη εντός του σωφρονιστικού καταστήματος με ερωτήσεις όπως: «γιατί να μην υπάρχει χρηματοδότηση στους κρατουμένους;», «γιατί να μην υπάρχει κάλυψη υλικών αγαθών στη φυλακή;». Ακόμη, εκδηλώθηκαν προβληματισμοί σχετικά με τις συνθήκες κράτησης, οι οποίοι διατυπώθηκαν ως εξής: «γιατί οι συνθήκες κράτησης είναι τόσο σκληρές;», «γιατί δεν υπάρχει ζεστό νερό στη φυλακή;» κ.ά. Στη βάση των ερωτημάτων τους τέλος, αναδείχθηκε έντονα η ιδέα

της αποφυλάκισης, γεγονός που αξιοποιήθηκε στη συνέχεια στο κοινό εργαστήριο ζωγραφικής. Οι σχετικοί με την αποφυλάκιση προβληματισμοί εκφράστηκαν με ερωτήσεις όπως: «πως αντιμετωπίζει η κοινωνία έναν ανήλικο κρατούμενο που αποφυλακίζεται και θέλει να επανενταχθεί;», «γιατί αργεί η μέρα της αποφυλάκισης ενώ ο κρατούμενος έχει υπογράψει;» κ.ά.

Με παρότρυνση των φοιτητών, οι νεαροί κρατούμενοι ανέφεραν την πρώτη λέξη που σκέφτονταν ακούγοντας τη λέξη «**αποφυλάκιση**».

Στο **δεύτερο μέρος της δεύτερης συνάντησης**, υπό την άρτια οργάνωση και εποπτεία της καθηγήτριας των εικαστικών των φυλακών Ε.Κ.Κ.Ν. Αυλώνα, κυρίας Βίκυς Δουζένη, έλαβε χώρα κοινό εικαστικό δρώμενο των μαθητών του Ε.Κ.Κ.Ν.Α. σε συνεργασία με τους φοιτητές του μεταπτυχιακού Εγκληματολογίας-που προσέφεραν φιλικά και τα υλικά- με θέμα την «αποφυλάκιση», έχοντας ως βοήθεια τις λέξεις που είχαν συγκεντρωθεί στο προηγούμενο στάδιο, οι οποίες ήταν: **ελευθερία, οικογένεια, αγάπη, ζωή, σχολείο, θάλασσα, διασκέδαση, χαρά, καλό φαγητό, έρωτας**. Κατά αυτόν τον τρόπο λοιπόν, οι μαθητές του Λυκείου Ε.Κ.Κ.Ν.Α και οι μεταπτυχιακοί φοιτητές συνδημιούργησαν εικαστικά το «όνειρο» της αποφυλάκισης με αφορμή τις λέξεις αυτές. Στο εικαστικό αυτό «όνειρο», απεικονίστηκαν δημιουργικά, αισιόδοξα σύμβολα όπως αυτά του ήλιου, της θάλασσας, της μουσικής, και γενικότερα της ζωής έξω από το σωφρονιστικό κατάστημα, αλλά εκφράστηκαν και οι ανησυχίες των μαθητών για τη μετάβαση αυτή.

Η εικαστική αυτή δράση ήταν ιδιαίτερα σημαντική, καθώς έδωσε τη δυνατότητα στους μαθητές και στους φοιτητές, να αλληλεπιδράσουν και να επικοινωνήσουν μέσα από μια κοινή δημιουργική δράση και όχι μόνο μέσα από λέξεις. Να αναφερθεί σε αυτό το σημείο, ότι μεγάλο μέρος αλλοδαπών κρατουμένων που δεν έλαβαν μέρος στη συζήτηση, λόγω δυσκολίας κατανόησης της γλώσσας, συμμετείχαν με χαρά στο εικαστικό δρώμενο. Η συνεργασία των μαθητών και των φοιτητών υπήρξε άριστη εκατέρωθεν. Τα χρώματα και τα σχέδια δεν άργησαν να «σπάσουν τον πάγο», δημιουργώντας αίσθηση οικειότητας και εγγύτητας, και σταδιακά το λευκό χαρτί μετατρέποταν σε ένα πλούσιο σε περιεχόμενο, συναισθήματα και συμβολισμούς εικαστικό έργο. Το μάτι που κοιτά μέσα από το συρμάτινο πλέγμα του καταστήματος κράτησης, το διχασμένο πρόσωπο που από τη μία πλευρά του είναι χαρούμενο και οραματίζεται θετικά το μέλλον, ενώ από την άλλη δείχνει φοβισμένο, το αυτί που ακούει μουσική και συγχρονίζεται με τη ζωή, ο ήλιος στο κέντρο του εικαστικού έργου να «ρίχνει» τη λάμψη του στο υπόλοιπο έργο, ένας φωτεινός φάρος, μια φρεγάτα και διάφορες εικόνες και στιγμιότυπα της καθημερινής ζωής όπως η θάλασσα, τα ψάρια, τα λουλούδια, ο ουρανός, οι άνθρωποι, ήταν κάποιες από τις εικόνες που δημιουργήθηκαν. Εντύπωση έκανε, η θέρμη, ο ζήλος και η επιθυμία των μαθητών να εκφραστούν εικαστικά, καθώς και το ιδιαίτερο ταλέντο τους. Η ζωγραφική είναι μια παγκόσμια γλώσσα, που ενώνει τους

ανθρώπους και διευκολύνει την επικοινωνία τους και αυτό έγινε έντονα αισθητό καθ' όλη τη διάρκεια της εικαστικής αυτής επικοινωνίας.

Για 5^η συνεχή χρονιά, η συνεργασία μεταξύ του Γυμνασίου-Λυκείου του Ε.Κ.Κ.Ν.Α και του Π.Μ.Σ. «Η Σύγχρονη Εγκληματικότητα και η Αντιμετώπισή της» πέτυχε να προσφέρει μια εμπειρία ζωής στους μεταπτυχιακούς φοιτητές με εκπαιδευτικά οφέλη. Απ' την άλλη, οι νεαροί κρατούμενοι μπόρεσαν να ενημερωθούν για νέες εκπαιδευτικές διαδικασίες και μεθόδους που θα μπορούσαν να υιοθετήσουν και να ενισχύσουν το δικαίωμα τους στην Εκπαίδευση. Σε κάθε περίπτωση, σκοπός των συναντήσεων είναι η δημιουργία νέων δρόμων προς την επανένταξη των κρατουμένων. Το σχολείο ως κοινωνικός θεσμός, αποτελεί ένα ακόμη βήμα προς αυτή την κατεύθυνση.